VONDELIANA.

II.

VONDEL'S HANDSCHRIFTEN

DOOR

MR. A. D. DE VRIES AZ. EN J. H. W. UNGER.

ET zal zeker geen betoog behoeven, dat de handschriften onzer kunstenaars voor de geschiedenis, zoowel van hunne werken als van hun leven, van het grootste belang zijn. Toch zou men het tegendeel vermoeden, indien men denkt aan de menigte handschriften, die, ongebruikt en onuitgegeven, in binnen- en buitenlandsche bibliotheken rusten, en slechts bekend zijn aan eenige weinigen, voor wie putten uit nieuwe bronnen een aangenamer taak is dan het zich tevreden stellen met gegevens, die reeds door anderen werden aan het licht gebracht. Het is waar, de handschriften van HOOFT hebben niet in de gewone onverschilligheid gedeeld, de duizende handschriften van HUYGENS beginnen eindelijk ook een klein deel van de belangstelling op te wekken, die ze verdienen, maar toch altijd bevat b. v. de Leidsche bibliotheek, om van anderen te zwijgen, papieren schatten, voor de

geschiedenis onzer kunst en letterkunde van zoo groot belang, dat het slechts verwondering kan baren, dat niet reeds lang van regeeringswege maatregelen zijn genomen om de uitgave van al deze bescheiden aan te moedigen, en te bevorderen. Aan de handschriften van VONDEL heeft MR. J. VAN LENNEP bij zijne Vondel-uitgave niet weinig gewicht gehecht, en, hoewel de geheele wijze, waarop de uitgave werd voorbereid, voor den nasprokkelaar, ook op dit gebied, nog het een en ander te doen heeft overgelaten, danken wij het toch aan hem, dat menig handschrift van VONDEL in facsimile het licht heeft gezien.

Het blijft een opmerkelijk feit, dat, terwijl van HOOFT en HUYGENS de handschriften bij honderden kunnen worden geteld, het aantal echte handschriften van VONDEL zich tot een 50-tal beperkt. Van deze heeft VAN LENNEP er ongeveer twintig gekend, de Vondel-tentoonstelling¹⁾ bracht er vier en twintig aan het licht en na dien tijd mochten wij het geluk hebben er nog een achttal op te sporen, terwijl menige auctie-catalogus uit vroeger tijd ons de overtuiging schonk, dat een onderzoek op groote schaal waarschijnlijk een veertiental zou doen terugvinden. Maar ook al werden deze opgespoord toch blijft het aantal zoo gering, dat men recht heeft naar een oorzaak te zoeken, die het betreuenswaardig feit verklaart. Onverschilligheid na VONDEL'S dood schijnt de oorzaak niet te zijn; immers het is bekend, en wij komen er later op terug, dat b. v. AGNES BLOCK, handschriften van Vondel onder „hare papieren schatten” bewaarde; JACOB SPEX heeft in 1727 een handschrift van onzen dichter als „dierbaar kunstjuweel” bezongen²⁾ en ook POOT doet zich aldus hooren, als „de kunstrijke heer JOHAN DE HAES” hem een handschrift van VONDEL „vereert”:³⁾

'k Ontfang van een geleerde hant
Des Dichters schrift die liên en lant
Door zijn gelaersden heldetrant
Verhoogde.
Men kuss' de letters die ten loon
De Nederduitsche lauwerkroon
Behaelden, en daer Febus troon
Op boogde.

Zou de oorzaak niet, voor een deel althans, te vinden zijn in hetgeen BRANDT ons over VONDEL'S boeken en papieren mededeelt?

„Zyn boeken, weinig in getal, waaren by maaking, of gifte, zeekeren Priester „toegeleit: doch men had geen geduldt om zyn doot af te wachten, en hem zoo verre „overreedt, dat hy ze, (onder voorgeven dat hem 't leezen zou schaden en zyne gezondt- „heit zou krenken) etlyke jaaren voor zyn sterven afstondt, en toeliet dat men ze uit zyn huis

¹⁾ Vergel. de Catalogus dezer Tentoonstelling en een artikel in den Spectator van 1879.

²⁾ *Gedichten van JACOB SPEX. In 's Gravenhaege MDCCCLV.* bl. 174.

³⁾ H. K. POOT'S *Gedichten te Amsterdam MDCCCLXXX.* Deel II bl. 108.

„haalde. Doch eerlang kreeg hy berou: en men hoorde hem sedert met schreiende oogen „klagen, *dat men hem al zyn papieren hadt benoomen en niet overgelaaten*. Maar te vooren „hadt hy zelt een groote ineenigte schriften, vreezende dat men alles na zyn doot, „zonder onderscheidt, onder de pers zou brengen, met eige handen verbrandt.”¹⁾

Voor zoo ver wij weten beschikten BRANDT en VOLLENHOVE bij hunne uitgave van VONDEL's gedichten in 1682, over ongeveer zestig handschriften²⁾ die zij van verschillende van VONDEL's vrienden wisten te verkrijgen. BRANDT schreef ook aan ANTONIDES, maar deze antwoordde den 23 Maart 1681, in een brief, die thans nog ter Leidsche bibliotheek wordt bewaard:

„Ik heb geen ongedrukte Vaerzen dan alleen 't geene VONDEL eens gemaakt heeft „op dat Sineesche Treurspel³⁾ van mij, en heeft mijn Vader daer de kopy van aen Dirk „Boom gegeven.”

De handschriften, die BRANDT en VOLLENHOVE ten dienste stonden, zijn in de Bladtwyzers van hunne uitgave met sterretjes aangeduid. Wij zullen er bij onze verdere mededeelingen enkele van terug vinden. Het bleek ons echter, dat de uitgevers zich vergisten, toen zij mededeelden, dat geen dezer handschriften vroeger gedrukt was; de *knipsang*, die men op bl. 460 van het tweede Deel vindt, troffen wij namelijk in een liedeboekje⁴⁾ van 1654 aan.

VONDEL's karakteristieke, duidelijke, fraaie hand is, gedurende de vele jaren, waarin hij de pen voerde, zich steeds gelijk gebleven; zijn handschrift is dan ook gemakkelijk te herkennen; het wekt daarom bevreemding, dat zelfs twee zijner commentatoren, zooals wij zien zullen, het schrift van anderen met het zijne hebben verward.

Wij zullen op de ten onrechte aan VONDEL toegekende manuscripten echter eerst aan het slot van onze mededeelingen meer uitvoerig terugkomen; wij beginnen met die handschriften te beschouwen die tot zijn eigenlijken letterkundigen arbeid kunnen worden gerekend; die, welke ons niet zelf onder de oogen kwamen of van welke wij geen facsimile's bezitten, laten wij voorloopig buiten rekening, wij zullen deze in eene afzonderlijke rubriek behandelen.

Het eerste facsimile, dat door VAN LENNEP wordt gegeven, is dat van het bekende vers: *Op het stockske van Joan van Oldenbarnevelt*, dat door hem op het jaar 1625

¹⁾ *Vondels leven* achter de Franeker uitgave bl. 87. Wie de genoemde priester is geweest, is een vraag die wij bij dezen aan de orde stellen. HENRICUS BLESSIUS, Pastoor te Amsterdam aan de oude zijde (+ 1673), de Jesuïet HENRICK HALMAN, de minnebroeders FRANCISCUS DE WIT en MATTHIAS LUIDEWIJK (+ 1679) komen o. a. in aanmerking. Over den laatste spreken wij in dit artikel nader.

²⁾ Zie het voorbericht van de Franeker editie bl. 3.

³⁾ De *Trasil* (vgl. v. L. XI. 16). DIRCK BOOM was een Amsterdamsche boekverkooper; hij gaf o. a. ook Brandts *Historie der Reformatie* in 1671 uit. De aantekening van zijn ondertrouw luidt aldus: 22 Maert 1674. DIRCK BOOM van Amsterdam oudt 28 jaar boekverkooper op de Singel j(ong)man geass. met zijn moeder AEGHIE MIJWERS ende JOHANNA VERIS oudt 25 jaren van Amsterdam geass. met haar vader en moeder BARENT VERIS en MADALEENE MATON. — Den 8 April tot Slooten getrouwt.

⁴⁾ *Het tweede Deel van de Koddige Olipodrigo* Ook van Tesselschade's antwoord op de vraag der Academie, dat door Brandt en Vollenhove onder de ongedrukte stukken wordt genoemd, was een plano*druk verschenen (Vgl. Cat. Vondel-tent. No. 410.)

wordt geplaatst.. Er is echter reden om aan die tijdsbepaling niet al te veel gewicht te hechten en zich te wachten voor de meening, dat wij hier het oudste der bekende handschriften van VONDEL voor ons hebben. Immers de tijdsbepaling wordt met geen enkelen grond gestaafd en, hoewel niet als bewijs, mag toch het feit, dat het gedicht in de uitgaven van VONDEL'S gedichten van 1644, 1647 en 1650 *niet* voorkomt en voor 't eerst in *Apollo's Harp* van 1658 werd gedrukt, als waarschijnlijkheidsgrond gelden voor de stelling, dat gedicht en handschrift van de jaren 1650—1658 dagteekenen. Stokje en handschrift berusten in de verzameling van den heer P. SLAGREGEN te Arnhem; het eerste was eens in het bezit JACOB WESTERBAEN,¹⁾ die in 1625 met ANNA WEYTSSEN, de weduwe van Oldenbarneveldt's ongelukkigen zoon REINIER, was gehuwd. Het handschrift heeft door vouwen veel geleden en daardoor is de tekst op enkele plaatsen onzeker²⁾.

Als een der oudste van VONDEL'S bekende handschriften noemen wij het reeds in de vorige aflevering³⁾ van dit tijdschrift vermelde folio-blad, waarop VONDEL het schoone gedicht aan HUYGENS neerschreef, dat tot nog toe in geen der uitgaven van VONDEL'S werken voorkomt. De zuiverste tekst van dit gedicht vindt men in JOHs. DYSERINCK *Vondels sterfdag* bl. 43 en 44. Ook daar wordt het echter nog door eenige spelfouten ontsierd, zij het ook in mindere mate dan in de aangehaalde artikels van Spectator en Navorscher.⁴⁾

Verkondigt dit handschrift HUYGENS' lof, het volgende voert ons naar Muidens Drost en zijne „schoon ooghe Heleonor” Bij gelegenheid van hun huwelijk (30 November 1627) dichtte VONDEL in den trant van dien tijd een wijdloopig mythologisch tafelspel, getiteld: *Bruylofsbed van den E. Heere Pieter Cornelisz Hoofd en de E. Joffr. Helionora Hellemans*, dat in folio bij Willem Janss. Blaeu werd gedrukt.⁵⁾ Op de laatste bladzijde van deze uitgave vindt men een afzonderlijk gedicht „*Aen de Bruyd*”, waarin VONDEL op „het Drostelycke wapen, het rijck gelauwert hoofd van een sonnestrael bescheenen” als zinnebeeld van hun huwelijk doelt. Van dat gedicht nu bezit de Academische bibliotheek te Leiden onder de papieren van Papenbroek een eigenhandig afschrift, dat wellicht voor Mevrouw HOOFT zelve bestemd was. Ook hier weder is het handschrift voor den tekst van belang; het bevat niet onbelangrijke varianten, zoowel met de folio uitgave als met den tekst bij VAN LENNEP (II 652.), welke laatste met geen der andere uitgaven volkomen overeenstemt.⁶⁾

¹⁾ „Op een handstockie zynde in myn bewaringhe daer den Heer van Oldenbarnevelt mede ter dootd gingh. *Gedichten van Jacob Westerbaen. 's Gravenhage 1657.* I bl. 480.

²⁾ Vgl. reg. 13 en van Lennep's aantekening op deze plaats.

³⁾ bl. 19. 1627 is aldaar een drukfout voor 1626. De heer Leendertz wil 't gedicht op Febr. 1627 plaatsen zie Navorscher 1880 bl. 355.

⁴⁾ De heer Leendertz drukte het uit den Spectator over. In reg. 17 leze men liever „dichtens ijver” in plaats van „dichters ijver.”

⁵⁾ Catalogus Vondel-tentoonstelling No. 195.

⁶⁾ Het opschrift luidt in het handschrift: *Geluckwensch Aen mevrou Helecnora Hellemans*. Vs. 4 heeft: *ryck gelauwert*, vs. 6: *Lang gespelt heeft*, vs. 7: *Heleonor*, vs. 12: *syf dan bang*, vs. 30: *moet steenen*.

Onder de gedichten door VONDEL aan HOOFT gewijd is er een, waarvande datum van vervaardiging hoogst onzeker was. Het is het kleine gedicht, dat, met het opschrift *P. C. Hooft onnaevolghlyk*, voor het eerst werd gedrukt in de Franeker editie (II, 574) en dat men bij van LENNEP (v. 696) op het jaar 1648 vindt geplaatst, terwijl Dr. VAN VLOTEN het met een vraagteeken vermeldde. Het volgend handschrift, dat wij te bespreken hebben, antwoordt op dit vraagteeken en geeft ons tevens gelegenheid den lezer een tot nog toe onuitgegeven prozastuk van VONDEL aan te bieden.

Nadat de inval van keizerlijke troepen onder Montecuculi in de Veluwe algemeene ontsteltenis te Amsterdam had veroorzaakt, ontlokte de daarop gevolgde inneming van Wezel en 's Hertogenbosch (13 September 1629) van alle zijden ook te Amsterdam, lofliederen aan de lier van onze dichters. Zoo dichtte VONDEL zijn *Zegezang ter eere van Frederick Henrick* (v. L. III. 5), BARLAEUS zijn *Send-Brief Ingesteld op de naem van Me-Vrouwe de Princesse Amelia als schrijvende aen haeren man Frederick Henrick enz*, eerst in het Latijn en later in hollandsche vertaling van P. SCRIVERIUS uitgegeven. Ook HOOFT liet zich niet onbetuigd en schreef: *De Hollandsche Groet aen den prinse van Oranje*.¹⁾ Dit laatste verscheen in het begin van 1630, want, zooals de heer Leendertz t. a. p. opmerkt, reeds 19 Februari zond HOOFT een exemplaar aan HUYGENS²⁾. Waarschijnlijk iets later heeft de Drost een exemplaar gezonden aan zijn vriend CASPAR BARLAEUS, toen hooglecraan aan de Academie te Leiden. In diens *epistolæ* toch vinden we een brief aan HOOFT, gedateerd 12 Maart, waarin hij de Hollandsche Groete bespreekt en eenige regels van HORATIUS op HOOFT toepast. Barlaeus' brief werd aan VONDEL toegezonden en deze vertaalde van BAERLE's latijn in zijn krachtig en gespieerd Hollandsch. De regels uit Horatius werden door VONDEL met eenige uitbreiding in dichtmaat vertaald en aldus schreef hij het versje, waarvan we melding maakten, het worde dus in het vervolg op het jaar 1630 geplaatst. VONDEL'S vertaling van den brief is in handschrift onder de papieren van PAPENBROEK in de Leidsche bibliotheek bewaard gebleven.³⁾ Wij laten die hieronder volgen en voegen er den oorspronkelijken latijnschen tekst van VAN BAERLE naast, zooals die in zijn *Epistolæ* (Amstelodami, Apud JOANNEM BLAEV, MDC. LXVII, bl. 311, N°. 133) voorkomt.

Ook GERARD BRANDT heeft, in zijn leven van HOOFT, den brief van VAN BAERLE gebruikt en daarvan een vertaling gegeven.⁴⁾ Een vergelijking van VONDEL'S en BRANDT'S vertaling is niet onbelangrijk en doet den eerbied voor VONDEL'S prachtig proza, zoo dit mogelijk ware, nog stijgen.

¹⁾ Gedichten van HOOFT uitgave Leendertz I. 307.

²⁾ HOOFT'S Brieven II bl. 3 No. 224.

³⁾ Zie Cat. Vondel-tentoonstelling No. 105.

⁴⁾ Vgl. GEERAERDT BRANDT. Het leven van P. C. HOOFT door Dr. J. C. MATTHES, bl. 32, vlg., men vergelijke aldaar tevens de noten.

B R I E F
VAN K A S P E R V A N B A E R L E

OVER
DE HOLLANDSCHE GROETE

VAN
P. C. HOOFT.

[DOOR J. V. VONDEL VERTAALT.] ¹⁾

PETRO C. HOOFT.

Versus tuos, Vir clarissime, quibus magno exercitus nostri Imperatori geminam victoriam gratularis, perlegi aliquoties. Nec enim una lectione exhaustire potui, reconditos omnes sensus, aut acumina ejus assequi.

Odisti profanum vulgus, & ab his sacris arceri vis corvos poëtas & poëtrias picas.

Omnia in te sublimia esse video, mentem, stylum, arcem, in qua imperas, adde & nomen ipsum. Ex illa uti infra te posita desuper vides, ita & humi repentis versificatores despicias. Per nubes graderis, sideribus proximus.

Inter Latinos tonant Statius & Claudianus, inter Graecos Pindarus, inter Gallos recentioris aevi Bartasius. Tu per Belgicorum vatium capita verticesque incedis, & humiles myricas despicias aëria cupressus. Aliquot retrò annis paradigmatis vice inservivisti Belgii vatibus, qui quoties à Baviis & Maeviis secerni volunt, tuum cothurnum induere student, & grandiloquum illum sermonem affectare.

Sed video hisce imitatoribus accidere, quod ranæ Aesopicae, quæ cum turgidum bovem inflando imitari conaretur, rupturam fecit.

Liceat de te canere, quod de Thebano vate cecinit Flaccus:

*Hooftium quisquis studet aemulari,
Belga, etc. ²⁾*

Doorluchtige man,

ick hebbe altemet overlesen de vaersen, waermede ghy onsen grooten veldheer begroet, over synen geluckigen tocht. Want met eenmael die te overlesen kon ick mynen lust niet vernoegen, nochte uwe spitsvondigheden en diepe geheymenissen begrypen. Ghy versmaet de praetjes van slopjes en steeghjes volck, en weert van dese heylighdommen de dichters, die met den raven kras kras kryten, en de poetinnen, die als aexsters snateren. Ick sie dat alles in u hooghdraevend is, sin, styl, en de tittel self. Ick voegh er oock het slot by daerghe Drost van syt. Hier van daen sietghe alles over 't hooft wat beneden u leyt, versmadende alsoo de rymers die langs d'aerde kruypen. Ghy nabuurt met den gestarnten en stapt door de wolcken. Onder de latynen brommen STATIUS en CLAUDIAEN, onder de Griecken PINDARUS, BARTAS onder de Vrancken onser ceuwe. Ghy treed over hoofden en kruynen der Nederlandsche poëten, en munt onder de lage heggen wt als een hooghgewassen cypres. Zedert eenige jaeren herwaert hebtghe den Neerlandschen dichtren tot een voorbeeld gestreckt: die soo menighmael sy niet willen onder rondeclers en rete reymers gerekent syn, poogen met uwe laersen op het tooneel te komen, en uwe brommende tael na te bootsen: maer ick sie dat dese copieerders vaeren als de kickvorsch daer het sproockje van seyt, wiens darmen borsten, doen hy wt opgeblasenheyd bestond den geswollen os nate bulcken. Het sy ons geoorlooft van u te singen 't geen HORATIUS van den Thebaenschen poët song

Wie HOOFT der dichtren stael
wil volgen, slaght Dedael,
en pooght met wassen vleugel
te sweven als een veugel.
hy stort in 't glazen meer,
elck roept: hier quam hy neer.

¹⁾ Deze woorden zijn door GERARD BRANDT in het handschrift bijgevoegd.

²⁾ Bij HORATIUS (Lib. IV. Ode II.) luiden deze regels:

Pindarum quisquis studet aemulari, I-
ule, ceratis ope Daedalea
Nititur pennis, vitreo daturus
Nonina ponto.

Vis, ut hallucinationes tuas & παραπτώματα [*lapsus*] indicem. Sed non sum is, qui sandalium Veneris reprehendere audeam. Nec sum in amicorum scriptis adeò Lynceus, ut aut observare possim, si quid occurrat minus planum, aut etiam reprehendenda obelisco configere velim, si vel possim, quam maximè. Multa in isto tuo carmine scripta acutè, graviter, appositè. Si fortè paranomasia aliqua frontem corruget, iudicii mei culpam interpretari malo, quam scriptoris.

Vale vir clarissime, & me saepius heroicis tuis ac lucernam redolentibus lucubrationibus bea. Lugd. Bat. 12¹) Mart. 1630.

Ghy begeert dat ick uwe feylen en struyckelingen aenwyse; maer ick, heer HOOFT, ben de man niet die Venus toffel dar betatelen, nocht soo scharpsierende Lynceus in der vrienden schriften, dat ick, 't geen berispelyk is, gewoon ben te stippen, en niet liever tot myn onderwys bewaere 't geen heerlijk gesproken is. Ick vinde in uwe dichten vele dingen die treffelyck scharpsinnigh en voeghelyck gestelt syn. Indien ergens de bynaeminge, dat is de verandering van woordbeduydenis door letter of lettergreep, het voorhoofd doet rimpelen, liever wyte ick dat myn oordeels dan des schryvers schuld.

Vaer wel, voortreffelycke man, en volhard om, by gelegentheyd, my geluckigh te maecten met uwe na de lampruyckende heldenvonden. Alsoo leef lange met uwe vrouwe en kinderen, indien'er uwe HELIONOOR eenighe ter weereld hebbe gebragt. te Leyden den 14 van Maerte 1630

uwe voortreffelyckheyds
dienstwillige
K. VAN BAERLE.

het opschrift was

Aen myn heer
myn heer P. C. HOOFT.
drost van Muyden
tot
AMSTERDAM.

Wat de aanleiding voor VONDEL is geweest om dezen brief te vertalen valt moeilijk te bepalen. Dat hij het op verzoek van HOOFT zou gedaan hebben, is niet het waarschijnlijkst. Over het algemeen was de verhouding tusschen hen niet van dien aard, dat HOOFT VONDEL tot het een of ander aanzocht; de Drost heeft dan ook al heel weinig vriendschap of sympathie voor VONDEL gevoeld. Dat men op het hooge huis te Muiden VONDEL als vriend gaarne zag, behoort eenvoudig tot de legenden. Van HOOFT's kant zijn er nimmer pogingen gedaan om vriendschapsbanden aan te knoopen²). Alle betuigingen van sympathie komen van VONDEL's zijde³). Er zijn slechts twee plaatsen bekend waarin HOOFT VONDEL roemt, ten eerste in 1608, bij de omwerking van den bekenden brief uit Florence, ten tweede in een brief van 28 Mei 1630.

¹) De latijnsche brief is gedagteekend 12 Mart, de vertaling heeft: 14 van Maerte. In den Catalogus Vondel-tentoonstelling staat onjuist: 19 Maart.

²) Het is een vergissing als VAN LENNEP (in het register in voce Hooft) zegt, dat de Drost VONDEL heeft *mitgenoodigd* om hem zijn „Constantinade” voor te lezen. VONDEL had dit aan HOOFT *aangeboden*.

³) In 1625 toezending der *Hecuba*, in 1628 brieven uit Denemarken, in 1630 opdracht van de *Roskam*; in 1634 (?) *Spore aan Hooft*, in 1635 vertaling van een brief van de Groot, in 1646 toezending van den *Virgilius*.

als hij VONDEL'S optreden met *Harpoen* en *Roskam* bespreekt; zes dagen later moet hem echter, als hij de *Medalie voor de Gomariste kettermeester* enz. ontvangt, de betuiging van het hart, dat hij „dien stookebranden ter wederzijden hunne reukelooze dulligheid niet kan vergeven, daer niet dan vererghering onzer quaele uyt komen kan”¹⁾.

De verhouding tusschen HUYGENS en VONDEL verdient nog een afzonderlijke wetenschappelijke studie. Een kleine bijdrage tot de kennis hunner verhouding levert ook de geschiedenis van Vondel's gedicht: *Vredewensch aen Constantyn Huygens*²⁾. TESSELSCHADE, door wie HUYGENS en VONDEL indertijd met elkaar in kennis waren gekomen, logeerde in Juli 1633 bij HOOFT; HUYGENS, die haar in „menigh jaer” niet had gezien, dichtte den 29sten van dien maand³⁾ eenige regels, die in zijne werken zijn opgenomen⁴⁾, en waarin hij haar vroeg, of er het een of ander van VONDEL was verschenen en zoo ja, waarom men het hem niet toezond. Hij zond zijn gedichtje den 4ten Augustus met een begeleidend briefje aan HOOFT en deelde dezen daarin mede, dat de vraag naar VONDEL diende om TESSELSCHADE „aan de spracck te brengen” en een „opgeraapte vraegh”⁵⁾ was „waervan de voldoeningh (hem) min waerd (was) dan haer antwoord.” TESSELSCHADE, die niet meer te Muiden, maar naar haren Crombalch te Alkmaar was terug gekeerd, zond, zoodra HOOFT haar met den wensch van HUYGENS had bekend gemaakt een „toogjen inks”⁶⁾ naar den Haagschen vriend en gaf van HUYGENS' vraag ook aan VONDEL kennis. Deze liet niet op zich wachten, want nog in dienzelfden maand ontvloeide aan VONDEL'S pen, we mogen het HUYGENS' „opgeraapte” vraag dank weten, het schoone gedicht, waarvan we den titel reeds noemden; hij zond het niet alleen aan HUYGENS maar ook TESSELSCHADE kreeg een afschrift; beide handschriften zijn bewaard gebleven; het eerste, dat voor HUYGENS was bestemd, zwerft thans in het buitenland⁷⁾, het tweede berust op het Amsterdamsche archief, het heeft Tesselschade's adres aan de achterzijde.⁸⁾ Beiden zijn ondertekend met VONDEL'S spreuk: *Juste. Verge-*

¹⁾ Hooft's brieven aan Joost Baak (No. 237 en 241.)

²⁾ v. L. III. 172 Verg. v. VLOTEN *Tesselschade Roemers en hare vrienden* en J. A. ALB. THIJM. *Verspreide Verhalen* I. 219.

³⁾ Datum vermeld op Huygens' handschrift ter Koninklijke Academie.

⁴⁾ Korenbloemen 1672 II bl. 148. No. 9.

⁵⁾ Het zou o. i. onjuist zijn uit het „opgeraapte” dezer vraag de gevolgtrekking te maken, dat Huygens ongevoelig was voor Vondel's talent of persoonlijkheid. Vondel heeft herhaaldelijk getoond Huygens te waardeeren; maar ook deze laatste hechtte er aan (zooals uit verschillende plaatsen in Hooft's brieven blijkt) Vondel's oordeel over zijne werken te vernemen terwijl, hij hem meermalen van dienst is geweest (Brief van Vondel aan Huygens van 16 Sept. 1644, waarover later).

⁶⁾ Dit is tot nog toe evenmin teruggevonden als het schrijven van Tesselschade aan Vondel.

⁷⁾ Het werd verkocht te Parijs 10 Dec. 1878 op de auctie der autographen verzameld door Laurent Veidt; in den Cat. werd het onder No. 617 vermeld als: *Piece de vers aut. sign. JUSTE, adressée à Constantijn Huygens août, 1633.*

⁸⁾ Cat. Vondel-tentoonstelling No. 223.

lijking van het aan Tesselschade gerichtte handschrift met den gedrukten tekst der verschillende uitgaven biedt verscheidene varianten.¹⁾

Een der keurigste handschriften van onzen dichter is dat van het grafschrift op den Heer NIKOLAES HASSELAER, hetwelk in het bezit is van Jhr. Huydecoper van Maersseveen.²⁾ Het behoort tot het jaar 1635, waartoe het gedicht dan ook reeds door Dr. van Vloten werd gebracht. Belangrijk voor den tekst is het slechts in zoo verre, dat we hier in tien regels veertien varianten met de spelling, zooals die door VAN LENNEP wordt meêgedeeld, aantreffen. VAN LENNEP behandelde het grafschrift ter loops op 1629. Hij heeft over CLAES HASSELAER niet meer kunnen meêdeelen dan de gedrukte bronnen hem wisten te vertellen. Wie den wakkeren majoor „op wiens rappier de Stadt gerust te bedde ginck”, als in levenden lijve wil aanschouwen, ga naar de regentenkamer van het Burgerweeshuis te Amsterdam, waar men zijn beeltenis ten voete uit, kan zien op een regentenstuk van den te weinig bekenden uitmuntenden portretschilder ABRAHAM DE VRIES³⁾. HASSELAER, een zoon van den Amsterdamschen schepen en raad Pieter Dircksz Hasselaer en Grietje Benningh, was, van 1631 tot aan zijn dood, regent van het genoemde weeshuis. Zijn mederegent Gerrit Pietersz Schaep heeft het ons meêgedeeld en noemt den 14 Augustus 1635 als de juiste datum van zijn overlijden⁴⁾. Dezelfde bron leert ook, dat hij in Januari 1626 tot Majoor van het Stadsgarnizoen was aangesteld. Tweemaal is hij gehuwd geweest; den 13 December 1619 ging hij ter ondertrouw met GEERTRUYD VAN ERP,⁵⁾ en werd door dit huwelijk, de *zwager* van PIETER CORNELISZOOM HOOFT⁶⁾; want HASSELAER'S GEERTRUYD was de eigen jongere zuster van HOOFT'S liefballige CHRISTINE. Reeds 29 Juli 1622 compareerde HASSELAER voor de tweede maal, nu met Sara Wolphaerts (van Diemen⁷⁾).

¹⁾ Reg. 4 heeft in het hs. *Versengen* — reg 18: *dies* — reg. 19: En streef den held, dat het gemoed bedaer, — reg 20. De *erde*, een schat — reg 29: Elck vecht om *vre* — reg 32: en *juicht* soo wij vergaen. — reg 34: Tot' *andren* rust.

²⁾ Cat. Vondel-tentoonstelling No. 227. Aan de achterzijde staat met 17^e eeuwse hand: *Graf-schrift Nicolas Hasselaer door d'eijgen hand van J. v. Vondel geschreven en onderteikend.*

³⁾ Zie over deze schilderij en den schilder: *Kunstvoorwerpen uit vroegere eeuwen met tekst door E. Colinet en A. D. de Vries* Az. Amsterdam Wegner en Mottu 1877.

⁴⁾ Zie Schaep's handschriften, op het Amsterdamsche archief, waaruit ook blijkt, dat hij als Majoor werd opgevolgd door zijn half-broeder Dirck Pietersz Hasselaer. (Nov. 1635.)

⁵⁾ Zie Hooft's gedichten uitg. Leendertz. I 231. Het daar medegedeelde wordt bevestigd door de navolgende acten. Kerk. huw. procl. van 13 Dec. 1619: CLAES HASSELAER *oud 27 jaeren wiens moeders consent ons is gebleken wonen(de) in de Haringpackerijen ende* GEERTRUYD VAN ERP *oud 23 jaeren geass. met Jacobmijne de Jonghe haer schoon- (d. i. stief-) moeder, gheen ouders hebbende wonen(de) op de oudezijdsvoorburchwal.* — Doopacte van Geertruyd van Erp: *Arndt van Erp ende gertruyt Wyllums syn huysrou en Jan die Wael en de Maria Fabry als peters, het kind heet Geertruy* (Doopb. Nieuwe Kerk, 7 Januari 1596.) Vgl. hiermede wat over de van Erpen is gezegd in het Hooft-nummer van Eigen Haard bl. 10.

⁶⁾ De Hooften en Hasselaers waren reeds door een huwelijk verbonden. Een half-broeder van Nikolaes, PIETER HASSELAER, was 24 Aug. 1608 aangeteckend met Aechgen Hooft, de zuster van Pieter Cornelisz. Den 13 Oct. 1620 was de Drost getuige bij het doopen der zoons van zijne beide zwagers HASSELAER (Doopboek Nieuwe Kerk.)

⁷⁾ Kerk. huw. procl. 29 Juli 1622: NIKOLAES HASSELAER *wed. Geertruyt van Erp geass. met Griethie Benningh zijn moeder woon(ende) op de Brouwerskay en* SARA WOLPHAERTS *ouat 28 jaeren geass. met Nicolaes Baelstel haer swager geen ouders hebbende won. op de Nieuwemarkt bij de Anthoniepoort.*

Wij zouden zoo langzamerhand in de geschiedenis der Amsterdamsche patriciers verzeild raken. Ook het handschrift, dat wij thans te bespreken hebben, houdt ons nog in hetzelfde schuitje.

Tot de gedichten, die in de uitgave van VAN LENNEP voor het eerst werden gedrukt, behoort het versje: *Op d' Afbeeldinge van Jongvrouw Cornelia Spiegel*, waarvan VAN LENNEP het handschrift heeft laten reproduceeren.¹⁾ Hij besprak het, toen hij tot de mededeeling was genaderd van een bruiloftsdicht, ter eere van ADAM VAN LOCHORST en CORNELIA PAUW²⁾, en vermoedde, dat de door VONDEL bezongen CORNELIA SPIEGEL de „peettante” dezer bruid was. Intusschen de Cornelia, die hij aldus als tante laat optreden, is een gefingeerd persoon, die slechts voor deze gelegenheid dienst moet doen en wier bestaan niet van elders is bewezen. De moeder van Cornelia Pauw, HILLEGOND SPIEGEL, was een dochter van den Amsterdamschen schepen LAURENS JANSZ. SPIEGEL (+ 1623³⁾). Zij huwde reeds in 1615 met MICHEL PAUW; hare zusters MARIA en BRECHTJE trouwden, de eerste in 1622 met GERARD SCHAEF, de tweede in 1627 met WILLEM CORNELISZON BACKER⁴⁾. Van een dochter *Cornelia* is in het huisgezin van den schepen geen sprake, en er is geen enkele reden om met van Lennep de genoemde BRECHTJE in een CORNELIA te veranderen. Daarenboven het gedicht zelf⁵⁾ wijst op een later tijdperk. Het is een grooter fout van van Lennep, dat hij zich bij de lezing van deze regels geen rekenschap wist te geven van den tijd, waartoe de „*Cornelia voorzien van pyl en bogen*” moet worden gebracht, dan dat hij de genealogische bijzonderheden der SPIEGELS niet heeft weten te ontwarren. Ieder, die het versje leest, en kennis bezit van onze 17e eeuwse kunstgeschiedenis, zal dadelijk inzien, dat het portret, waarvan sprake is, niet van de eerste dertig jaren der 17e eeuw kan dagteekenen, maar behoort tot den tijd, toen een GOVERT FLINCK, een FERDINAND BOL of een NICOLAES MAES, met verlooehening van de goede tradities hunner voorgangers en niet schroomende daaraan ontrouw te worden, geen weerstand wisten te bieden aan den wansmaak hunner tijdgenooten, die er prijs op stelden als Diana of Venus, als Apollo of als Romeinsch veldheer te worden afgebeeld. Te Amsterdam waren in de 17e eeuw twee families SPIEGEL, die niet

¹⁾ IV. 31. Van Lennep verzuimt mée te deelen, waar hij het handschrift had gevonden.

²⁾ Door van Lennep op 1640 geplaatst; het behoort op 1639, zie Cat. Vondel-tent. No. 240.

³⁾ Begrafenisboek Nieuwe Kerk: *Laurens Jansz Spiegel op de Deventer Houtmarkt begr. 22 Maert 1623.*

⁴⁾ Zie huwl. procl. te Amst. van 10 Juli 1615, 17 November 1622 en 22 Januari 1627. Dat Laurens Jansz. Spiegel slechts drie dochters had, blijkt o. a. uit Vondel's gedicht op Maria Spieghele. v. L. III. 292. reg. 38—40.

⁵⁾ Cornelia, voorzien van pyl en bogen,
Treff hart in de bosschen: en terwyl
Zy jaecht en rent, doorschietze met een pyl
Den jongling, uit den SPIEGEL van haer oogen
Daer schuilt de min, en mickt met boog en schicht
Zoo veel vermagh haer vriendelyck gezicht.

aan elkaar verwant waren ¹⁾). Het zou ons niet verwonderen, indien de bedoelde „Jongvrouw Cornelia” tot de tweede familie Spiegel behoorde en de dochter was van den Burge-meester HENDRIK DIRKSZ. SPIEGEL, wier huwelijks-aanteekening ²⁾) aldus luidt:

Den 7 July 1667.

ELBERT DEL ³⁾) van A(msterdam) out 31 jaeren, anders doot, geass. met Gillis Claermond zijn swager woont op de Cleveniersburghwal en CORNELIA SPIEGELS van A(msterdam) out 28 jaren geass. met Corn. Francx wed. wijle Hendrik Dircxe Spiegel in zijn leven Burgermeester en raet, haer moeder, woont op 't Rokin.

Neemt men aan, dat het portret van deze Cornelia Spiegel VONDEL het versje deed schrijven, dan moet het, let men op haar geboortjaar 1638/39, tot de jaren 1655—1667 gebracht worden, waartegen niemand bezwaar kan hebben. ⁴⁾)

Heeft de belangstellende lezer VONDEL als vertaler van BARLAEUS' proza uit de beschouwing zijner handschriften leeren kennen, ook als vertaler van 's Professors Latijnsche gedichten treedt hij uit zijne tot ons gekomene manuscripten voor ons op. Van het bekende gedicht: „Op het krackeel des Drossaerts van Muiden met Mevrouw van Wickvort.... Uit C. van Baerles Latijn vertaelt” ⁵⁾) bleef het handschrift bewaard; het is een der „meer dan zestig” handschriften, over welke we hierboven gesproken hebben, die door BRANDT en VOLLENHOVE, in hunne uitgave van Vondel's gedichten van 1682, voor het eerst werden gedrukt ⁶⁾). Dat we hier werkelijk hetzelfde handschrift voor ons hebben, blijkt uit de cijfers der bladzijden van de editie van 1682, die door Brandt met rood krijt in den linkerbovenhoek en bij vs. 22 zijn aangegeven. ⁷⁾) Waarschijnlijk heeft Brandt het handschrift onder de papieren van zijn schoonvader Barlaeus gevonden. Het behoort thans aan Mr. D. Veegens te s' Gravenhage. ⁸⁾) Wij plaatsen hieronder het oorspronkelijk gedicht van Barlaeus ⁹⁾) naast de vertaling van Vondel om vergelijking gemakkelijk te maken en tevens den tekst van deze laatste nauwkeuriger weer te geven, dan Brandt en Vollenhove, die ook de spelling veranderden, hebben gedaan.

¹⁾ Zie o. a. de aantekeningen van Schaep in de Heraldieke Bibliotheek 1873. bl. 237

²⁾ Kerk huw. procl. van 7 Juli 1667.

³⁾ FERDINAND BOL was in 1653 in eerste huwelijk met eene ELISABETH DELL gehuwd. (*Aemstels Oudheid* III. bl. 103.)

⁴⁾ Van Vloten plaatst het met een vraagteken op 1637.

⁵⁾ v. L. III. 725.

⁶⁾ In den bladwijzer komt het met een sterretje voor.

⁷⁾ E e e 4 (moet wezen 2) daaronder 404; en E e e 5. (moet wezen 3) 405. — Overigens staat in den linkerbovenhoek het getal 355, hetwelk is doorgeschrapt; een weinig daarvan verwijderd: 2 in den rechterbovenhoek in een cirkeltje het doorgeschrapte getal: 21.

⁸⁾ Cat. Vondel- tent. No. 241.

⁹⁾ Volgens CASPARIS BARLAEI... *Poematum Pars II...* Amstelodam Apud Joannem Blaeu MDCXVI. p. 361

IN LITEM SATRAPÆ MUYDENSIS CUM

DOMINA

VICOFORTIA

UTER ALTERI FACEM PRÆFERRET.

*Op het krackeel des Drossaerts van
Muiden met mevrouwe van Wickvort,
wie van beide de kaers zou
draegen.*

Uit C. van Baerles Latyn vertaelt.

Movit suavem nata Lis discordiam,
Placidumque fecit Anna Vicofortii
Satrapæ tumultum, num præiret Hoofdius
Facemque ferret ille, qui facem solet
Præferre Belgî vatibus vatum caput:

An hospes Anna, quæ facem modestiæ,
Et comitatis tot decoris matribus
Speciosa præfert.

litigare Cynthium

Phœbenque credas, Phosphorum cum Cypride,
Cum Marte Vestam, cum sorore Castorem.

Vult ille, quod non illa. non volunt duo,
Quod urget alter. singulis sententia est,
Sed quæque dispar. compares virtutibus,
Hac lite nutant dispares.

Apollinem

Præferre teris lucis usuram suæ,
Sequi Dianam, disserebat Hoofdius.

At Anna fatur, hospiti scse hospitem
Debere tanto præviæ munus facis.

Dum litigant, dum fluctuant, dum lampadis
De luce rixa est; Ecce raptor Hoofdius
Attollit Annam, et brachiis circumdatam
Ostentat altè, et feminam facit Pharum.
Novumque sidus.

Een vriendelycke twist begost
zich, tusschen Anna en den Drost
te mengen: of het Hoofd van Muiden,
dat, voor al Neerlands dichters, huiden
de fackel draeght, vooruit zou treên,
en draegen 't licht, daer 't licht af scheen
of dat de schoone huiswaerdinne,
de torts van kuische en eebre minne,
beleeftheid, trouwe, en goude zeêp,¹⁾
en 't licht der joffren, 't licht voorheen
zou voeren, en den nacht verdryven.
Apollo scheen om 't Recht te kyven,
en met zyn zuster in de war;
of²⁾ d'avond- met de morgenstar;
Heleen met Kastor; Mars met Veste.
Hy wil, zy niet. elck doet zyn beste,
en geen van beide als d' ander wil.
elck heeft zyn zin in dit geschil.
Twee, die elkanderen gelycken
in deughden, weigeren te wycken,
door ongelyckheid van verstand.
De Drost drijft, dat Apolloos brandt³⁾
de zee en 't aerdryck toe- en aenlicht,
en dat de maen hem naer zyn aenzicht
(waeruit zy leven schept) moet zien.
Maer Anna wil, dat zy hem dien'
en dat' die groote gast gehouwen
is 't licht zyn dischvrouw te vertrouwen,
terwyl men dus om 't licht krackeelt,
en elck zyn end houd, en verscheelt;
slaet Hoofd zyn armen om haer leden,
en beurt zyn dischvrouw van beneden
om hoogh, en maeckt een nieuw gestarnt,

¹⁾ VAN LENNEP heeft: *goede*.

²⁾ Eerst stond er: *zelf*.

³⁾ Eerst stond er: *hand*.

portat ignes prævios
Marita victrix, lampademque exporrigit.

Et ille victor Annulam, quam vir gerit,
Obire famulae vile munus haud sinit.

Sic nullus ordo est aut sequentis hospitae,
Aut post sequentis hospitae. confunditur
Cum laude sexus, bajulusque conjugis
Fit ille magni bajulator imperi.
Subordinantur Hoofdus, conjux, faces,

Et pervenusto cernimus spectaculo
Præire nullum, pone neminem sequi,
Pedissequamque nec pedissequum dari
Famulamque nusquam. salva partibus manent
Honosque dignitasque. nec jam cedere,
Dum distributa suaviter victoria est,
Aut Anna dici, aut victus Hoofdus potest.

en vrouwebaeck, die heerlyck barnt.
vrouw Wickevort, om 't scheel te slechten,
gewint den kaersstryd, na al 't vechten.

De Drost, die haer op d'armen draeght,
wiens dienstbre heusheid hem mishaeht,
vermaeckt zich, dat hy triomfeere.

Hier blyckt geen onderscheid van eere:
want slaet ¹⁾ men gast en dischvrouw gâe,
hier is geen' orden, voor nocht nae.
Hy, die om Gociland te bescharmen
de rechtsroê draeght, draeght op zyn armen
dees vrouw, die menigh licht verdooft;
en torts en vrouw gehoorzaemt Hoofd.

wy zien met lust en onverbolgen
hier niemant voorgaen, niemant volgen,
daer niemant heer noch paedje ²⁾ kent
en elck zyn kroon houd ongeschendt;
terwyl zy elck den kaersprys strycken,
daer geen den andren komt te wycken; ³⁾
elck deel aen dezen zege heeft
in 't veld, daer 't Hoofd nocht Anna geeft. ⁴⁾

HUYGENS heeft BARLAEUS in 1630 ⁵⁾ beklagd, omdat zij, die „sijn kinderen in 't Nederlandsch kleed hebben willen steken de rechte snijders niet zijn geweest”, en hem „groot ongelijck” hebben doen lijden „met sooveel ongelijcks.” Is Vondel's vertaling van het „Krackeel” later tot HUYGENS doorgedrongen, ons dunkt, hij zal zich hebben gehaast, zijn klacht in te trekken en te erkennen, dat Vondel's vertaling des professors Latijn in sierlijkheid verre overtreft. — Onder de vrienden van HOOFT behoort JOACHIM VAN WICQUEFORT tot die gestalten, welke zich nog in te vage trekken aan ons vertoonen; menig onderzoek zal nog moeten worden ingesteld, om op hem meer licht te doen vallen: hij wordt een ijverig voorstander van de vrijheid van geweten genoemd; ⁶⁾ zijne vrouw, die ons door Barlaeus als *matrona supra sexum sagax erectaque* ⁷⁾ wordt voorgesteld, was, naar het schijnt, een juffrouw de Wilhem ⁸⁾. De vraag van wanneer de mede-

¹⁾ Brandt las: *slae*.

²⁾ Vondel spelde eerst *pagi*.

³⁾ Deze regel luidde eerst: *daer geen van twee den andren wycken*.

⁴⁾ Onder de vertaling staat *C. van Baerle*; deze naam is doorgeschrapt, waarschijnlijk door Vondel zelve, toen hij, onder het opschrift, de woorden: *Uit C. van Baerles Latyn vertaelt* nederschreef. Het feit, dat de naam van van Baerle eerst onder het vers heeft gestaan, kan wellicht van belang zijn, in verband met hetgeen door Prof. Jonckbloet (3e druk I. 341) over Vondel's vertalingen der gedichten van Barlaeus wordt gegist.

⁵⁾ Zie zijn brief aan Hooft van 28 Febr. 1630 in Hooft's Brieven II. 462.

⁶⁾ Zie *Histoire des provinces-unies par ABRAHAM DE WICQUEFORT publiée par L. ED. LENTING*, Tom. I. p. VII.

⁷⁾ Barlaei Epistolae p. 723.

⁸⁾ *Histoire*. t. a. p.

gedeelde gedichten dagteekenen, is niet gemakkelijk te beantwoorden. Te vergeefs hebben wij de brieven van Hooft en de epistolae van Barlaeus doorbladerd om een voldoende oplossing te vinden.. Van Lennep stelt Vondel's vertaling op 1640 en doet dit blijkbaar slechts, omdat VONDEL aan JOACHIM VAN WICQUEFORT in dat jaar zijn *Joseph in Dothan* opdroeg; toch zal hij in dit geval niet ver van de waarheid zijn. In Hooft's brieven wordt Wicquefort voor het eerst genoemd op 11 Aug. 1631; de eerste brief van Barlaeus aan Wicquefort is gedagteekend: 4 Febr. 1634; in de uitgave der Poemata van Barlaeus, in 1631 bij Blaeu, komt het latijnsche gedicht *niet* voor — alle gegevens, die op een later tijdperk schijnen te wijzen. De „vriendelijke twist” heeft aan huis bij WICQUEFORT plaats gehad. Zou het niet kunnen zijn te *Wassenaar* in Juli 1641? Hij hield toen verblijf op het *huis te Kolven*, Barlaeus bracht er een gedeelte van zijn zomervacantie door en ook Hooft was er toen gelogeed ¹⁾.

¹⁾ Brief van Barlaeus aan Huygens: *Wassenariae in praedio ter Kolven*, (Zie Hoofts brieven IV. 304). Deze brief is geschreven tusschen 10 Juli, toen Barlaeus nog te Amsterdam was (Epistolae No. 425) en 2 Augustus, toen hij op Klein Poelgeest bij zijn vriend Daniel Schonck logeerde (Hoofts brieven IV. 348.)

(Wordt vervolgd.)